

مرکز نشر دانشگاهی

در يك نگاه

مرکز نشر دانشگاهی نهادی است علمی، فرهنگی، آموزشی و انتشاراتی. علمی و فرهنگی است از این جهت که تهیه کننده بخش مهمی از مواد آموزشی دانشگاههای سراسر کشور است و، در دو زمینه برنامه ریزی و سفارش تألیف و ترجمه کتاب و مقالات تحقیقی و آموزشی در رشته های متعدد دانشگاهی و هم چنین تهیه منابع خارجی دانشگاهی، ده ها تن از اعضای برجسته علمی دانشگاه ها و مؤسسات علمی کشور با آن همکاری می کنند. نهادی آموزشی است بدین معنی که نه تنها تدوین کننده اصول ویرایش و در عین حال محافظ و مروج سنت های ویرایش علمی و محتوایی اصیل کشور است، بلکه پرونده ویراستار در ضمن کار و آموزش دهنده ویرایش و ترجمه در دوره های تخصصی آموزشی است. و نهادی انتشاراتی است از این نظر که تاکنون نزدیک به ۸۰۰ عنوان کتاب و بیش از ۲۷۰ جلد مجله تخصصی منتشر کرده است.

تاریخچه

مرکز نشر دانشگاهی در سال ۱۳۵۹ خورشیدی پس از تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی با نام «کمیته ترجمه و تألیف و تصحیح کتاب های دانشگاهی» به سرپرستی دکتر نصرالله پورجوادی بنیان نهاده شد. این مرکز زیر نظر یک شورای عالی، که سه تن از اعضای ستاد انقلاب فرهنگی عضو آن بودند، فعالیت های خود را آغاز کرد و در اندک زمانی به یک نهاد معتبر انتشاراتی و در عین حال علمی، فرهنگی و آموزشی تبدیل شد. هر چند که وظیفه اصلی مرکز نشر دانشگاهی نشر و توزیع مواد آموزشی برای دانشجویان و استادان تعیین شده بود، ولی با توجه به هدف هایی که رئیس مرکز از همان آغاز تأسیس در پی

کتاب‌ها و مجلات، ویراستاران و ویراستیارانی به استخدام درآورد.

گروه‌ها و حوزه‌هایی که اکنون در مرکز نشر مشغول فعالیت‌اند، بدین قرارند: «گروه فیزیک»، «گروه ریاضی»، «گروه شیمی و مهندسی شیمی»، «حوزه فنی مهندسی» (شامل گروه‌های برق، مکانیک، صنایع، نساجی، زمین‌شناسی و معدن، عمران، متالورژی و...)، «گروه پزشکی و بهداشت و تغذیه»، «گروه زیست‌شناسی»، «گروه کشاورزی» (شامل گروه‌های خاک‌شناسی، آبیاری، زراعت، باغبانی، صنایع غذایی، دامپروری، ماشین‌آلات کشاورزی، گیاه‌پزشکی، منابع طبیعی و محیط زیست...) و «حوزه علوم انسانی» (شامل گروه‌های ادبیات فارسی، زبان و ادبیات عرب، فلسفه، عرفان، علوم تربیتی و روان‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم سیاسی، حقوق و فقه، تاریخ و جغرافیا، هنر، باستان‌شناسی، معماری و شهرسازی، زبان و زبان‌شناسی، کتابداری، کتاب‌شناسی و...) .

مرکز نشر در زمینه‌ی واژه‌سازی و واژه‌گزینی و تهیه و تدوین واژگان‌های رشته‌های متعدد دانشگاهی نیز فعالیت‌های ثمربخشی داشته است. تشکیل کمیته‌های تخصصی واژه‌گزینی در گروه‌هایی؛ مانند گروه فیزیک و ریاضی و گروه شیمی و تشکیل گروه واژه‌پردازی و انتشار ده‌ها واژگان تخصصی نمونه‌هایی از فعالیت‌های مرکز در این زمینه است.

مرکز نشر به منظور انتشار یک فرهنگ فارسی مناسب و مفید در سطح دانشگاهی به شکلی که کاستی‌ها و نقص‌های فرهنگ‌های مشهور کنونی را نداشته باشد از چندین سال پیش فعالیت‌هایی را آغاز کرده و گروهی به نام گروه فرهنگ فارسی تشکیل داده است.

مجموع کتاب‌های منتشر شده چاپ اول و تجدیدنظر شده گروه‌های تخصصی مرکز تا بهار سال ۱۳۷۵ نزدیک به ۸۰۰ عنوان بوده است. در عین حال در حدود ۱۲۰ عنوان کتاب در مرحله حروفچینی است و تقریباً ۱۰۰ عنوان دیگر در مرحله تصحیح و صفحه‌آرایی و دیگر مراحل چاپ است.

مرکز نشر علاوه بر انتشار چاپ اول کتاب‌های گروه‌ها تاکنون صدها عنوان از کتاب‌های مورد نیاز دانشجویان و دیگر طالبان علم را در تیراژهای متعدد تجدید چاپ و تجدید ویرایش کرده است.

تحقق آن بود، مرکز نشر کانون تجمع استادان مجرب و دلسوز رشته‌های گوناگون دانشگاه‌های سراسر کشور و هم چنین محققان و ادب‌شناسانی شد که در حوزه کار خود از برجستگان و سرآمدان بودند.

تأثیر افراد برگزیده علمی که با مرکز همکاری داشته‌اند در فعالیت‌های علمی متعدد مرکز از جنبه‌های مختلف به خوبی مشهود است. این برگزیدگان در انتخاب کتاب‌ها و مجلات خارجی، گزینش کتاب‌های رشته‌های متعدد به منظور انتشار، ویرایش علمی و محتوایی کتاب‌ها، سرپرستی گروه‌های تخصصی و همکاری در مقام معاون و مشاور هر یک از آنها نقش مهمی دارند. منتخبی از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها در دو شورای مهم مرکز «شورای ویرایش» و «شوری عالی» مشارکت دارند. این دو شورا نظر ارزیابان گروه‌های تخصصی را درباره انتشار کتاب‌های مربوط و ارسالی می‌کنند و درباره آنها تصمیم می‌گیرند.

تشکیلات داخلی

مرکز نشر دانشگاهی از نظر تشکیلات داخلی به دو بخش «معاونت پژوهشی و ویرایش» و «معاونت اداری و مالی» تقسیم شده است. وظایف بخش «معاونت پژوهشی و ویرایش» شامل نظارت بر گروه‌های تخصصی مرکز و امور ویرایش کتاب‌ها و کتابخانه مرجع و حوزه‌های تولید و چاپ و روند کامپیوتری شدن مرکز است. «معاونت اداری و مالی» شامل حسابداری، توزیع سراسری کتاب‌ها و مجلات مرکز، فروشگاه‌های مرکز و روابط عمومی و خدمات است.

«حوزه تولید» (حروفچینی و طراحی و صفحه‌آرایی کتاب‌ها و مجلات) و «حوزه چاپ» (چاپ کتاب و مجله و تجدید چاپ) از یکدیگر متمایز است و هر کدام با مدیریت جداگانه اداره می‌شود.

گروه‌های تخصصی

مرکز نشر دانشگاهی از بدو تأسیس به تبعیت از تقسیم‌بندی رشته‌ها و گرایش‌های گوناگون دانشگاه‌های کشور به تشکیل گروه‌ها و حوزه‌های تخصصی پرداخت و برای هر یک سرپرستی گماشت و برای انجام گرفتن کارهای متعدد گروه‌ها، یعنی ارزیابی و ویرایش محتوایی و نگارشی و ویرایشی صورتی (فنی) و نظارت بر تصحیح نمونه‌های چاپی

ویرایش

مرکز نشر دانشگاهی علی‌الاصول تمام کتاب‌ها و مقالات مجلات تخصصی خود را پس از مرحله ارزیابی و پذیرش بر پایه روش‌ها و معیارهای علمی و پرهیز از اعمال سلیقه‌های شخصی و گروهی ویرایش می‌کند. در مرکز، هر کتاب معمولاً از سه لحاظ، محتوایی، زبانی و صوری (فنی) ویراسته می‌شود. در ویرایش محتوایی متن‌های تألیفی، ویراستار متخصص نادرستی‌های محتوایی و مفهومی متن را تصحیح و مطالب مکرر و زاید را حذف می‌کند؛ و چه بسا فصل بندی کتاب را پس و پیش و ادغام و در مواردی اضافه شدن قسمت یا فصلی را به مؤلف پیشنهاد کند.

در ویرایش محتوایی متن‌های ترجمه شده، ویراستار متن ترجمه فارسی را جمله به جمله با متن اصلی مقابله و لغزش‌های مفهومی و واژگانی را تصحیح و خطاها و ناپیراستگی‌های زبانی را تصحیح می‌کند. در ویرایش زبانی متن‌های تألیفی و ترجمه شده، خطاهای فاحش زبانی نویسنده و مترجم تصحیح و جملات نامفهوم و پیچیده حتی الامکان مفهومی و روان می‌گردد. بی آن‌که به نثر و سبک نویسنده یا مترجم لطمه‌ای وارد شود. در ویرایش صوری (یا فنی) علاوه بر اعمال شیوه‌املائی رسمی مرکز و نشانه‌های فصل و وصل، کارهای متعدد دیگری، مانند تنظیم پانویس‌ها و ارجاعات، تعیین محل تصاویر و اشکال، پاراگراف بندی متن، واریسی نقل قول‌ها و تبدیل سنوات و مقیاس‌ها انجام می‌شود.

به کار بستن اصول ویرایش در کتاب‌های تألیفی و ترجمه‌ای و هم چنین مقالات مجلات از جمله کارهای لازم الاجرای مرکز نشر دانشگاهی است. مرکز به منظور تعمیم و گسترش اصول و ضوابط ویرایشی، از همان سال‌های نخست تأسیس در یکی از مجلات مهم خود، نشر دانش، به انتشار مقالات توصیفی و تحلیلی متعددی در زمینه‌های گوناگون ویرایش و آماده‌سازی کتاب و هم چنین سلسله مقالاتی در زمینه تجارب مراکز دانشگاهی دیگر کشورهای جهان پرداخت. در پی انتشار این گونه مقالات کارساز و راهنما برای صنعت نشر کتاب بود که بحث‌های جدی و همه‌جانبه‌ای در مجامع علمی و انتشاراتی کشور در گرفت.

مجلات مرکز

از جمله فعالیت‌های علمی مهم دیگر مرکز بنیان نهادن مجلات تخصصی در رشته‌های علمی گوناگون است. سفارش و گزینش و ویرایش مقالات تخصصی مجلات مرکز متکی بر داوری کارشناسانه و بی‌غرضانه است. همکاری اعضای برجسته و صاحب‌نظر دانشگاه‌ها در مقام‌های مدیرمسئول و سردبیر و عضو هیئت ویراستاران و عضو هیئت مشاوران در این زمینه هم چشمگیر بوده است. در همین حوزه به ظاهر کوچک، بیش از پنجاه نفر از متخصصان رشته‌های گوناگون دانشگاهی با مجلات مرکز همکاری می‌کنند. هم‌اکنون نه مجله در مرکز نشر می‌شود؛ بدین قرار:

۱) نشر دانش

نشر دانش از آذرماه ۱۳۵۹ خورشیدی هر دو ماه یک بار منتشر شده و با اهتمام تمام به طرح مسائل زبان فارسی، وضع ویرایش و نشر در کشور و انعکاس تجربه‌های کشورهای گوناگون در زمینه نشر، به ویژه نشر دانشگاهی، و کتاب‌شناسی و نقد و معرفی کتاب‌های تازه فارسی و خارجی و اخبار فرهنگی پرداخته است. نشر این مجله اکنون متوقف است.

۲) مجله فیزیک

مجله فیزیک از زمستان ۱۳۶۱ تاکنون به صورت فصلنامه منتشر شده و هدف از انتشار آن ایجاد ارتباط بین فیزیک دانان فارسی زبان و کمک به پیشبرد جنبه‌های پژوهشی و آموزشی علم فیزیک در ایران است.

۳) بهداشت جهان

این مجله را مرکز نشر دانشگاهی با همکاری انجمن بهداشت ایران و سازمان بهداشت جهانی (World Health organization) براساس مجله بین‌المللی World Health با در نظر گرفتن شرایط و نیازهای بهداشتی ایران از سال ۱۳۶۲ هر چهار ماه یک بار منتشر می‌کند. بهداشت جهان، علاوه بر ترجمه مقالاتی از World Health از نویسندگان ایرانی و اخبار بهداشتی ایران را هم در بر دارد.

۴) مجله زبان‌شناسی

مجله زبان‌شناسی از سال ۱۳۶۳ تاکنون در هر سال دو

۹) نشر ریاضی

این مجله از سال ۱۳۶۷ تاکنون در هر سال سه شماره منتشر شده است. نشر ریاضی مجله‌ای علمی و آموزشی است و به منظور انعکاس پیشرفت‌های جدید در ریاضیات، معرفی شاخه‌های جدید علوم ریاضی، جنبه‌های کاربردی، فرهنگی، فلسفی، و تاریخی ریاضیات و کارهای ریاضی پژوهان فارسی زبان منتشر می‌شود.

قاصد (خبرنامه داخلی)

به منظور شناساندن مرکز و انعکاس خبرهای داخلی آن از سال ۱۳۷۳ خبرنامه‌ای به نام قاصد به طور ماهانه منتشر می‌شود. آشنایی با مدیران و مسؤولان و ویراستاران برجسته و معرفی فعالیت‌های گذشته و حال مرکز و اهم تازه‌ترین خبرهای مربوط به قسمت‌های مختلف مرکز از جمله بخش‌های قاصد است. این خبرنامه نه تنها برای همکاران مرکز، بلکه برای بسیاری از سازمان‌های فرهنگی و انتشاراتی کشور نیز خواندنی است.

سمینارهای زبان فارسی

برگزاری سمینارهای داخلی و بین‌المللی به منظور بررسی مسائل مربوط به جنبه‌های گوناگون زبان و نگارش فارسی، زبان فارسی و زبان علم و مسائلی زبان فارسی در هند و پاکستان و بنگلادش از دیگر فعالیت‌های علمی مرکز نشر دانشگاهی است. مرکز نشر تاکنون چهار سمینار برگزار کرده و مجموعه سخنرانی‌های آنها را به شرح زیر منتشر کرده است:

۱. مسائل نثر فارسی (مجموعه سخنرانی‌های اولین سمینار نگارش فارسی، ۱۵ تا ۱۸ آبان ۱۳۶۱)؛
۲. زبان فارسی، زبان علم (مجموعه سخنرانی‌های دومین سمینار نگارش فارسی، ۱۱ تا ۱۴ شهریور ۱۳۶۳)؛
۳. مسائل زبان فارسی در هند، پاکستان و بنگلادش (مجموعه سخنرانی‌های سومین سمینار زبان فارسی، ۲۴ تا ۲۸ خرداد ۱۳۶۵)؛
۴. مجموعه مقالات سمینار زبان فارسی و زبان علم (مجموعه سخنرانی‌های چهارمین سمینار زبان فارسی، ۲۸ تا ۳۰ اردیبهشت ۱۳۷۰)؛

شماره منتشر شده است. زبان‌شناسی مجله‌ای علمی که به انتشار تحقیقات مربوط به جنبه‌های مختلف زبان فارسی، مانند آواشناسی، واج‌شناسی، صرف و نحو فارسی معاصر و تحقیقات تاریخی مربوط به لهجه‌های کنونی و زبان‌های قدیمی ایران می‌پردازد.

۵) معارف

این مجله از سال ۱۳۶۳ تاکنون در هر سال سه شماره منتشر شده است. معارف نشریه‌ای است حاوی تحقیقات جدی در زمینه‌های فلسفه، عرفان، کلام، تاریخ و ادبیات. معرفی افکار و آثار متفکران اسلامی، تصحیح و نشر متون چاپ نشده فلسفی، عرفانی و علمی و ترجمه تحقیقات مهم خاورشناسان درباره جریان‌های فکری جهان اسلام و آشنا کردن خواننده ایرانی با هویت فرهنگی و مفاخر بزرگ علمی خود از جمله مهم‌ترین هدف‌های مجله معارف است.

۶) لقمان (به زبان فرانسه)

این مجله از ۱۳۶۳ تاکنون در هر سال دو شماره منتشر شده است. منظور از انتشار این مجله ایجاد امکان ارتباط میان فرهنگ ایران و کشورهای فرانسوی زبان و تشویق مبادلات فرهنگی و شناساندن تحقیقات ایرانی به دانشمندان کشورهای دیگر است.

۷) مجله باستان‌شناسی و تاریخ

مجله باستان‌شناسی و تاریخ از سال ۱۳۶۵ تاکنون در هر سال دو شماره منتشر شده است؛ مجله‌ای است تخصصی ویژه مطالعات ایران‌شناسی و مقالات آن مشتمل بر مطالب علمی باستان‌شناسی و تاریخ ایران به طور اخص و حاوی مسائل نظری باستان‌شناسی و تاریخ به طور اعم است.

۸) مجله شیمی

مجله شیمی از سال ۱۳۶۷ تاکنون در هر سال سه شماره منتشر شده است. این مجله به منظور انعکاس پژوهش‌های تازه در زمینه‌های گوناگون شیمی نظری و کاربردی و گسترش مفاهیم شیمی و پیشبرد تکنولوژی شیمی در کشور منتشر می‌شود.

وزرنگار است و بیش تر کارهای مرکز با آن صورت می گیرد. چاپ کتاب ها و مجلات مرکز نشر در خارج از مرکز انجام می گیرد و مرکز خود چاپخانه ندارد.

روابط عمومی

روابط عمومی مرکز در زمینه های ارتباطی متعدد داخلی و خارجی مرکز نشر فعالیت می کند: مشارکت در نمایشگاه های بین المللی و محلی کتاب، ارسال نشریه و کتاب و مبادله آنها با مراکز فرهنگی داخلی و خارجی، برگزاری سمینارها و کنفرانس ها، تهیه گزارش های آماری، اهدای کتاب و نشریه و نگهداری آرشیو مرکز از جمله فعالیت های روابط عمومی است.

توزیع

مرکز نشر دانشگاهی برای آن که کتاب ها و مجلات خود را به طور مستقیم به دست خریداران کلی و جزئی برساند، بخش توزیع کتاب را در همان اوایل فعالیت های خود دایر کرد. این بخش علاوه بر فروش عمده کتاب و مجله به کسانی که مستقیماً به مرکز مراجعه می کنند، با صدها ناشر و مراکز توزیع کتاب و مجله در سراسر کشور ارتباط دارد و فهرست انتشارات را در هر سال و فهرست کتاب های تازه منتشر شده و تجدید چاپ شده را به طور ماهانه، برای آنها می فرستد.

فروشگاه های مرکز

مرکز نشر علاوه بر فروش کتاب و مجله به صورت عمده از طریق بخش توزیع، فروشگاه های اختصاصی دائمی نیز دارد، که یکی در طبقه همکف ساختمان فردوسی (ساختمان شماره ۱) و دیگری در خیابان ۱۶ آذر (غرب دانشگاه تهران) واقع است. تمام تولیدات تازه چاپ و تجدید چاپ مرکز و هم چنین کتابهای خارجی که مرکز سفارش می دهد و وارد می کند، در این دو فروشگاه عرضه می شود. فروشگاه اصلی مرکز (واقع در ساختمان فردوسی) در واقع نمایشگاهی دائمی است که علاقه مندان به آسانی می توانند در آن جا به انتشارات مرکز و هم چنین به کتاب های خارجی دسترسی مستقیم داشته باشند و آزادانه آنها را بازبینی کنند.

○

سفارش کتابها و مجلات خارجی

گزینش و تهیه مواد آموزشی و تحقیقی به زبان های خارجی برای استادان و دانشجویان و به طور کلی طالبان علم از جمله فعالیت های مهم دیگر مرکز نشر است. بخش سفرهای خارجی در مرکز به همین منظور در سال ۱۳۶۱ تشکیل شد. گفتنی است که مرکز نشر اولین سازمانی است که بعد از انقلاب اسلامی به برگزاری نمایشگاه بین المللی کتاب همت گماشت. در سال های بعد این وظیفه مهم به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی واگذار گردید. مرکز نشر دانشگاهی در زمینه تشخیص و تأمین و در دسترس قرار دادن کتاب ها و مجلات خارجی و هم چنین سفارش، حمل و فروش آنها با حداقل قیمت ممکن، خدمات ارزنده و مداومی به طالبان علم عرضه کرده و در این زمینه تجارب مفید و ارزشمندی کسب کرده است.

دوره آموزش ویرایش و ترجمه

مرکز نشر دانشگاهی برای رشد و گسترش اصول ویرایش و صنعت نشر کتاب و مجله صرفاً به سفارش و تهیه و ترجمه و انتشار مقاله های مربوط در مجله نشر دانش بسنده نکرد. از چندین سال پیش این اندیشه مطرح شده بود که مرکز، سنت های ارزشمند کاری خود و هم چنین آزموده های افراد کارآمد را به صورت رسمی به دیگران بیاموزد. لازم بود که گامی دیگر برداشته شود و نهادی در مرکز تأسیس یابد که وظیفه مهم انتقال صحیح سنت ها و دانسته های کارساز را به عهده گیرد. مقدمات ایجاد این نهاد آموزشی در سال ۱۳۷۱ فراهم آمد. در واقع برای نخستین بار در کشور نهادی آموزشی تأسیس یافت که وظیفه آن آموزش جنبه های گوناگون ویرایش و ترجمه و هم چنین توصیف و تحلیل و بررسی امکانات زبان فارسی در تألیف و ترجمه و دیگر موضوعات مربوط به آماده سازی و انتشار کتاب مطلوب و مرغوب است.

حروفچینی

بیش تر کتاب ها و مجلات مرکز با دستگاه های خود مرکز حروفچینی می شود. مرکز دارای دو نوع حروفچینی است: لاینوترون که از اوایل دهه شصت تاکنون از آن استفاده می شده و دستگاه های آن در ساختمان سنایی (ساختمان شماره ۲) مستقر است و حروفچینی کامپیوتری که شامل نرم افزارهای تک فارسی

